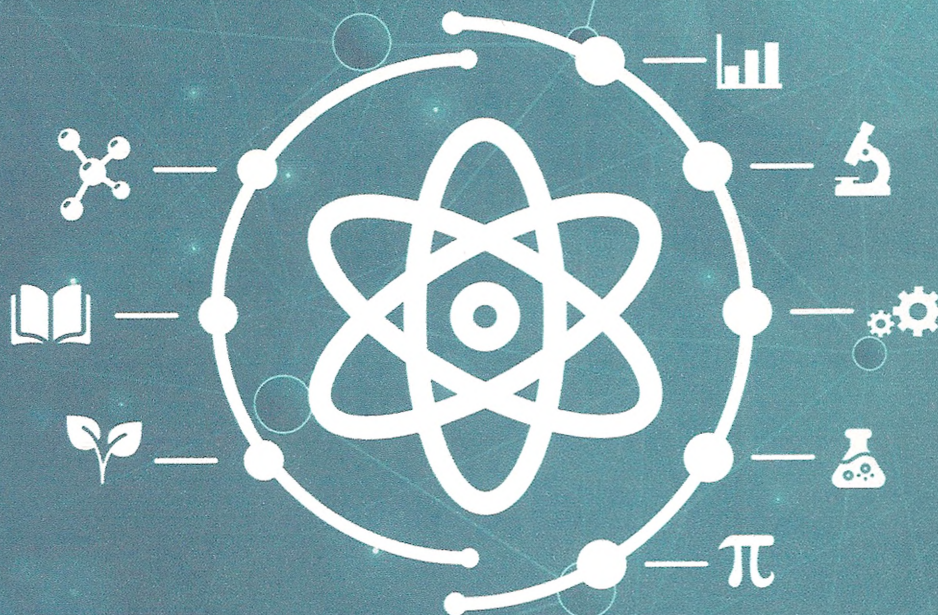

 iScience™ Poland

POLISH SCIENCE JOURNAL

INTERNATIONAL SCIENCE JOURNAL

Issue 8
Part 2

Warsaw • 2018

Розман І. І.
Мукачівський державний університет
(Мукачево, Україна)

БИОГРАФИЧНИЙ МЕТОД ЯК КОМПЛЕКС МЕТОДІВ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті розглядається питання щодо соціальних процесів як результат постійної взаємодії свідомості особистості та об'єктивної соціальної реальності. Закцентована увага на результати діяльності представників Чиказької школи, які вважали, що дослідження, яке ґрунтується на окремих «історіях життя», дозволить вийти до більш широких узагальнень щодо вивчення персоналій у дії. Проаналізовано погляд на біографічний метод як метод спостереження та різновид етнографічного підходу до вивчення особистості.

Ключові слова: соціологічні дослідження, методи, форми розвитку, системний аналіз.

Розман И. И.
кандидат педагогических наук
(Мукачево, Украина)

БИОГРАФИЧЕСКИЙ МЕТОД КАК КОМПЛЕКС МЕТОДОВ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

В статье рассматривается вопрос о социальных процессах как результате постоянного взаимодействия сознания личности и объективной социальной реальности. Обращено внимание на результаты деятельности представителей Чикагской школы, которые считали, что исследование, основанное на отдельных «историях жизни», позволит изучать более широкий аспект изучения персоналий в действии. Проанализирован взгляд на биографический метод как метод наблюдения и разновидность этнографического подхода для более объективного исследования личности.

Ключевые слова: социологические исследования, методы, формы развития, системный анализ.

Iryna Rozman
Mukachevo State University
(Mukachevo, Ukraine)

BIOGRAPHIC METHOD AS A COMPLEX OF METHODS OF SOCIOLOGICAL RESEARCH

The article addresses the issue of social processes as a result of constant interaction between the consciousness of the individual and objective social reality. Attention is drawn to the results of the work of representatives of the Chicago

school, who believed that research based on individual "life stories" would allow studying the wider aspect of studying personalities in action. Analyzed view of the biographical method as a method of observation and a kind of ethnographic approach for a more objective study of the individual.

Key words: *sociological research, methods, forms of development, system analysis.*

Вступ. Без упереджень можна зазначити, що розвиток сучасної педагогічної науки надзвичайно стрімкий та напрями його розгалужені. Відбуваються зміни пріоритетів та соціальних цінностей. Спостерігаючи за інноваційними формами розвитку освіти, необхідно зазначити поєднання всіх складових історичного надбання: досвід, традиція та досягнення суспільства.

Науково-історичні процеси стимулюють дослідників до переосмислення сучасного освітнього простору на основі емпіричного методу. Для досягнення результатів наукової діяльності необхідно опиратись на синтез різних методологічних підходів.

Сучасні дослідники української педагогічної думки О. Адаменко, Н. Антонєць, Л. Березівська, Л. Бондар, Н. Дічек, О. Петренко, Н. Побірченко, Н. Сейко, О. Сухомлинська, Т. Філімонова та ін. вводять до історико-педагогічного дискурсу нові погляди на відомих та маловідомих вітчизняних педагогів та культурно-освітніх діячів. Вивчаючи досвід різних історичних періодів, даючи конкретні факти їх творчої спадщини, дослідники мають змогу якісно оцінювати історико-педагогічні явища минулого [2].

Мета статті. Здійснити огляд соціологічних стверджень щодо характеристики біографічного методу.

Виклад основного матеріалу статті. Для вивчення персоналії використано як традиційні форми дослідження так і інноваційні. До прикладу: біографічний метод. До переліку тих підходів і методів, які дозволяють науковцю здійснити системний аналіз історико-педагогічних явищ і феноменів певного часового проміжку, відноситься передусім саме біографічний метод, за допомогою якого можна опрацьовувати джерела, – за якого особистість педагога виступає як чинник його творчості, так і віддзеркаленням або ж творця епохи. Провідною функцією цього методу в історико-педагогічній науці є пошук причин появи й розвитку педагогічних ідей різних фактів біографії та розкриття тих домінантів, які допомагають виявити певні закономірності у нагромадженні життєдіяльності тієї чи іншої персоналії [5, с. 5].

Два основні аспекти допомагають розглядати і використовувати його: «загальнометодологічний» та «інструментально-операційний».

Деяко дискусійною формою біографічного методу вважаємо публікації В. Чишка (1997 р.), на яку продовжують покликатися чимало науковців, зокрема й педагогів. Він стверджує, що термін «біографіка» певний час (до відновлення у середині ХХ ст.) не використовувався, бо набув поширення термін «біографічний метод», однак його використання обмежується літературознавством. Вчений стверджує, що біографічний метод є «віджилим» і «ніколи не визначається» у біографічних дослідженнях як «науковий» [6, с. 5], хоча у різних галузях зібрано масив літератури про цей феномен.

У 1920-40-х рр. біографічний метод широко застосовувався

представниками Чиказької школи. Так, наприклад, в 1920-і рр. чиказький соціолог К. Шоу вивчав підліткову злочинність, використовуючи написані на його прохання автобіографічні нотатки юного правопорушника, доповнені поліцейськими та судовими документами, результатами медичних оглядів і т. п. Всю сукупність цих даних він розглядав як «історію випадку» [1]

Представники Чиказької школи вважали, що дослідження, яке ґрунтується на окремих «історіях життя» дозволить вийти до більш широких узагальнень, що стосуються різних соціальних груп та субкультур. В його основу були покладені науково апробовані і визнані терміни «біографічний підхід» («biographical approach»), «біографічна проекція» («biographical perspective») та ін. [1].

Біографічний метод трактувався як комплекс методів соціологічного дослідження (аналіз фактів, їхня інтерпретація, узагальнення тощо), головним об'єктом якого є індивідуальне життя людини, пов'язане з її середовищем, а також суб'єктивні уявлення особисті про своє життя і соціальну реальність [2, с. 51].

Першою, власне соціологічною роботою, яка «узаконила» використання особистих документів, листів і автобіографій в аналізі соціальних процесів, стала опублікована в 1918-1920 рр. книга У. Томаса і Ф. Знанецького «Польський селянин в Європі і в Америці». Томас і Знанецький першими виступили з обґрунтуванням використання біографічного методу в рамках інтерпретативного підходу в соціології. Вони вважали, що соціальні процеси потрібно розглядати як результат постійної взаємодії свідомості особистості та об'єктивної соціальної реальності. У цій взаємодії особистість і «її» визначення реальності виступають і як постійно діючий детермінант, і як продукт соціальної взаємодії [1].

Отже, вивчення свідомості та самосвідомості – необхідна умова аналізу соціального світу. Крім того, Томас і Знанецький припускали, що дослідження, яке базується на «історіях життя», дозволить вийти до більш широких узагальнень, що стосуються соціальних груп, субкультур, класів і т. п. [1, 5].

Позиція українських і російських науковців не суперечить поглядам англійських соціологів, які показали як на основі Чиказької школи сформувався окремий напрям біографічних досліджень, орієнтований на вивчення культурних проблем різних соціальних груп населення. Вона відображає «західну» традицію розвитку біографічного методу [3, с. 14-19].

Водночас представники українського і пострадянського наукового простору пропонують глибокі аналітичні ретроспективи біографічного методу у контексті розвитку в другій половині XIX – XX ст. психології (Н. Логінова), філософії (І. Голубович, В. Менжулін та ін.), соціології (Н. Дензі, Журавльов В. Ф., Різдяний С.), історії, українського літературознавства (О. Головій) тощо [2].

Біографічний метод має надзвичайно багато спільного з методом включеного спостереження і, по суті, є ще одним різновидом етнографічного підходу до «аналізу випадку». Відмінністю біографічного методу можна вважати велику сфокусованість на унікальних аспектах історії життя людини (іноді – групи, організації) і на суб'єктивному, особистісному підході до опису людського життя, кар'єри, історії любові і т. п. У центрі уваги соціолога тут

виявляється документальний або усний опис подій з точки зору самого «випадку» [1].

Біографічний метод має «етнографічні» коріння. Культурні антрополози і історики часто спиралися (і спираються) на «усні історії» чи щоденникові записи і мемуари, коли їм доводиться вивчати відповідно «доісторичні», які не мають писемної традиції спільноти або «закулісні» політичні механізми. Ще очевидніше той внесок, який здійснили у розвиток біографічного методу є документальна журналістика та мемуаристика. Достатньо згадати про такому ранньому прикладі використання порівняльно-біографічного методу, як «Життєписи» Плутарха [1].

Зауважимо тут, що нерідко біографічний матеріал збирається в ході цілком традиційного вибіркового обстеження. У більшості випадків вибірка такого дослідження представляє якусь вікову когорту або професійну групу. Зрозуміло, виходячи з практичних міркувань вартості широкомасштабного інтерв'ювання та доступності «рідкісних» сукупностей, дослідники найчастіше обмежуються квотною вибіркою.

Прикметно, що попри схильність сучасних науковців до запозичень і калькування зразків й аналогів із зарубіжних терміносистем, при вивченні біографічного методу вони переважно апелюють до радянської, насправді продуктивної й до сьогодні актуальної наукової спадщини, яку передусім пов'язуємо із відомими психологами Б. Ананьєвим, Н. Рибніковим, С. Рубінштейном та ін. Їхній доробок аналізуємо і використовуємо для адаптації і з'ясування пізнавальних можливостей біографічного методу у педагогічній біографістиці [2, 4].

Висновок. Отже, початок ХХ століття було позначено бурхливими соціально-політичними подіями, що змінили культурно-освітній простір України на засадах пріоритетності національного компонента в структурі педагогічної науки. Постійна взаємодія свідомості особистості та об'єктивної соціальної реальності – продукт соціальної взаємодії особистості і суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Біографічний метод у соціології. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// Біографічний метод у соціології](http://www.library.udpu.org.ua)
2. Белан Ганна Біографічний метод як інноваційне явище радянської... [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.library.udpu.org.ua>
3. Дзевєрін О. Г. Розвиток історико-педагогічної науки в УСРР / О. Г. Дзевєрін / Розвиток народної освіти і педагогічної науки в Українській РСР. – Наукові записки. – Т. VI. – К.: Радянська школа, 1957. – 447 с.
4. Історіографія історії України: курс лекцій / Коцур В. П., Коцур А. П. – Чернівці: Золоті литаври, 1999. – 520 с.
5. Менжулін В. І. Біографічний підхід в історико-філософському пізнанні: монографія / Вадим Менжулін. – К.: НаУКМА [Аграр Медіа Груп], 2010. – 455 с.
6. Чишко В. С. Біографічна традиція та наукова біографія в історії та сучасності. Автореферат. 1966. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>